

Motion till riksdagen

1989/90:U202

av Margaretha af Ugglas m.fl. (m)

Tredje världen

Innehållsförteckning

Inledning	4
Tredje världen	4
Bekymmersamt utgångsläge	5
Utvecklingens hinder	6
Hög årlig tillväxt	7
Lägg om den svenska biståndspolitiken	9
Stöd tillväxt istället för fattigdom	10
Skadlig bistandsdebatt	10
Ompröva nu	10
Inget statsstöd till enpartistater	11
Stöd demokratier	12
Strategi för demokratisk utveckling och marknadsekonomi	13
Ett fristående institut för främjande av mänskliga rättigheter	14
Sambandet demokrati – fri ekonomi	14
Demokrati också i FN-biståndet	15
Hemställan	15

Inledning

Sverige har, som övriga västerländska stater, ett ansvar för att stimulera och hjälpa utvecklingen i u-länderna.

Skall u-länderna kunna ta sig ur sin fattigdom krävs det, liksom för Östeuropa, en utveckling mot både demokrati och marknadsekonomi. Rättsstatens principer, yttrande- och tryckfrihet, samt demokratiska val är inte en lyx för redan utvecklade länder. Tvärtom visar all erfarenhet att frihet och demokrati har mycket stor betydelse för utvecklingsförmågan. Möjligheterna för korrupta regeringar att förtrycka sitt folk och vanstyra sitt land försvinner, om frihet och demokrati råder.

Erfarenheterna visar också att en marknadsekonomi är den enda möjligheten att uppnå välstånd för en hel befolkning. Enda undantaget från denna regel är de länder som har mycket råvaror, främst olja, och en mycket liten befolkning.

Hittills har alltför mycket av utvecklingsländernas inriktning gått mot planekonomi och statsägande. Följden av detta har blivit stagnation och korruption. Det socialistiskt inspirerade utvecklingsarbetet har havererat.

Orsaken är enkel. Socialismen, liksom de feodala strukturerna, bygger på en hierarkiskt ordnad kommandoekonomi. Enskilda initiativ och enskild företagsamhet försvåras eller undertrycks helt.

Krisen i Östeuropa och fattigdomen i tredje världen har betydande likheter. Den auktoritära statsmakten i enpartistaters skepnad är utvecklingens värsta fiende, oavsett vilken världsdelen landet ligger i.

Sverige måste understödja en utveckling mot demokrati och marknadsekonomi. De utvecklade länderna måste tillämpa frihandel så att u-länderna har möjlighet att få avsättning för sina produkter. U-länderna måste också själva tillämpa frihandel så att deras ekonomier utsätts för internationell konkurrens. Annars kommer de inte att kunna utvecklas på ett riktigt och rimligt sätt. Frihandel är helt enkelt en förutsättning för att u-länder snabbt ska kunna utvecklas så att deras befolkning får en rimlig levnadsstandard.

Det utvecklingsbistånd Sverige ger får inte innebära stöd för diktaturer eller för planhushållning. Alltför mycket av biståndspengarna har bidragit till att ett felaktigt styre i mottagarländerna har kunnat fortsätta. Nödvändiga reformer av ekonomin har inte kommit till stånd, utan i stället har regeringars maktambitioner och strävan efter kontroll gynnats.

Den snabba utveckling som skett i vissa länder, framför allt i Sydostasien, inger hopp. U-länderna är inte alls dömda att för all framtid framleva i fattigdom och armod. Genomförs rätt politik kan utvecklingen ske mycket snabbt. Flera tidigare u-länder närmar sig nu snabbt de utvecklade industriländernas nivå. De har alla byggt sin framgång på avreglering, privatisering och frihandel.

Tredje världen

Det finns skäl för optimism om u-ländernas framtida utveckling. Erfarenheten visar att u-länder som startar på en mycket låg nivå genom snabb tillväxt kan uppnå ett begynnande välstånd. Demokratien är på frammarsch, främst i Latinamerika men också i Västra Stillahavsområdet. Genom den socialis-

tiska planhushållningens begynnande avveckling försvinner en av de mest utvecklingsfientliga krafterna. Stormaktsrivaliteten i tredje världen minskar eller kanske to m upphör, i takt med att kommunistblocket vittrar.

Mot. 1989/90
U202

Bekymmersamt utgångsläge

Optimismen gäller möjligheterna. Tyvärr är det aktuella läget mer bekymmersamt. Fattigdomen och förtrycket är omfattande. Miljöförstöringen har tagit alarmerande proportioner på många håll. Skuldbördan är stor och förkväver tillväxten på många håll. Tillväxten per capita har varit låg eller negativ i de flesta länder. Uppräkningen av negativa faktorer kan göras lång.

Problemen är störst i Afrika söder om Sahara. Den genomsnittliga afrikanen är nu fattigare än för tio år sedan. Etiopien står inför en ny svältkatastrof. Demokratien har inte gjort några egentliga framsteg. Utvecklingen i Södra Afrika inger dock en strimma av hopp. Namibia har blivit självständigt i fria val. Delar av apartheid-lagstiftningen har avvecklats.

I Mellanöstern och i Nordafrika innebar oljeprishöjningarna en kraftig ökning av den ekonomiska standarden. När oljeboomen har ebbat ut har flera länder börjat få ekonomiska problem. Befolkningstrycket är stort. Gulfkriget, efterkrigstidens blodigaste krig, har slutat.

I Sydasiien börjar en försiktig optimism att sprida sig. Influerade av utvecklingen längre österut har tillväxttakten markant ökat. Fortfarande lever dock hundratals miljoner i absolut fattigdom. I Afghanistan kan utvecklingen gå mot fred medan det synes svårare att se något slut på inbördeskriget på Sri Lanka.

I Kina påbörjades en löftesrik utveckling i slutet på 1970-talet. Privatiseringen av det kinesiska jordbruket medförde en snabb standardhöjning på landsbygden. Det fanns stora förhoppningar att det också skulle åtföljas av en liberalisering av den övriga ekonomin och av en begynnande demokratisering. Tyvärr har det blivit bakslag. En fjärdedel av mänskligheten utsätts nu för ökat förtryck och den ekonomiska utvecklingen har avmattats påtagligt. Planhushållningen verkar snarare vara på frammarsch. I det övriga socialistiska Asien står utvecklingen stilla. Burma och Nordkorea är särskilt framträdande härvidlag. Vietnam verkar följa en kinesisk linje med viss liberalisering av ekonomin utan någon politisk frigörelse.

I Västra Stillahavsområdet sker en fantastisk utveckling. Västlandsutvecklingen är snabbare än någon annanstans. Den är inte längre begränsad till ett fåtal länder utan påverkar hela regionen. Demokratien har också gjort betydande framsteg. En del av länderna är snabbt på väg att lämna u-ländernas krets.

I Latinamerika har demokratien vuxit sig starkare sedan mitten av 1980-talet. Det är nu bara Cuba och ett par länder till som inte har demokratiska regeringar. Tillväxten är dock fortfarande alltför låg. En omläggning av politiken i riktning mot högre tillväxt kan dock förväntas i många viktiga länder. Inbördeskrigen i Centralamerika kan förhoppningsvis gå mot sitt slut. Dock växer oroligheterna i Peru och Colombia.

Östeuropa har traditionellt inte räknats in i den tredje världen. Det blir dock alltmer uppenbart att de flesta, ja kanske alla, av dessa länder i fråga

om BNP per capita snarast hör hemma i u-ländernas krets. Östtyskland är t ex sannolikt ett av världens mest biståndsberoende land. Stagnationen, fattigdomen och de sociala problemen är i flera fall mer likartat u-landsproblem än i-landsproblem. Området har också världens allvarligaste miljöförstöring. Samtidigt är skillnaderna också stora. Utbildningsnivån är t. ex. genomgående hög i Östeuropa. Avvecklingen av det hårda förtrycket och en begynnande demokratisk utveckling inger också stort hopp.

Utvecklingens hinder

Underutveckling orsakas främst av hinder för utvecklingen. Erfarenheten visar tydligt att människor som ges frihet och möjlighet till initiativ och skapande också utnyttjar denna. Föreställningen om efterblivna människor som måste ledas av upplysta regeringar har inte mycket stöd. Ges människor chansen skapas också utveckling.

Friheten att skapa, att satsa på sina idéer, att starta företag, att äga sin jord är fundamentala villkor för att ett land ska häva sig ur underutveckling. Det är i grunden samma erfarenhet som de utvecklade industriländerna har gjort. Västvärldens snabba utveckling började när regleringsekonomi avvecklades.

Det största hindret för utvecklingen är den korrupta statsmakten. Den inriktas på att reglera, förhindra och förbjuda människors initiativ. Huvuddelen av energin ägnas åt att bevara privilegier och maktinnehavet.

Ideologier som bygger på statsmaktens centrala roll har bidragit till att skapa dessa hinder. Det gäller framför allt socialismen, med dess centrala föreställningar om planhushållning och statsägande. Det gäller också andra statscentrerade ideologier som feodalism och oligarki. Gemensamt för dem alla är tilltron till att staten med tvångsmedel måste förhindra människors fria initiativ. Den fria företagsamheten och det privata ägandet motarbetas eller förbjuds helt. Prisregleringar slår ut jordbruk och företag.

Enpartistaten förkväver tankefrihet och blir därmed ett av de största hindren för utveckling. Genom enpartistaten förhindras också möjligheten att avsätta en regering som vanstyr sitt land.

Det finns nu solid erfarenhet av hur socialistisk ekonomi fungerar i praktiken. 70 år i Sovjetunionen, 40 år i Östeuropa och Kina och 25 år eller mer i många utvecklingsländer. All erfarenhet pekar i samma riktning. Den socialistiska kommandoekonomi och statsägandet har förödande effekter på utvecklingen.

Skuldbördan hänger som en kvarnsten om halsen på många u-länder. Orsaken är inte själva det faktum att det skedde en stor upplåning. Tvärtom visar erfarenheterna att en stor upplåning kan vara försvarbar under förutsättning att den används till kloka investeringar. Problemet med skuldländerna är normalt att statsmakten lånat upp stora belopp som sedan inte investerats på ett klokt sätt. Vad värre är har betydande delar av upplåningen försvunnit i korruption inte minst som flykttkapital. Uppskattningsvis beräknas mer än hälften av Mexicos utlandsskuld ha förts ut ur landet av regeringspartiets tjänstemän.

Att enbart avskrika skulderna vore olyckligt, eftersom korruption och ka-

pitälflykt därigenom kan stimuleras. Det viktigaste nu är att föra en sådan ekonomisk politik att kapital attraheras. Med tanke på att tillväxten naturligen bör vara väsentligt högre i u-länder än i i-länder är en sådan politik realistisk.

Avgörande för avkastningen på investeringen är kvaliteten på de investeringsbeslut som tas. Även här har statsmakten visat sig vara en mycket olämplig beslutsfattare. Felinvesteringar eller snarare slöseri, har lett till att värdefulla resurser förbrukats utan att komma befolkningen till godo. I världsbankens krisrapport om Afrika betonas särskilt problemet med felinvesteringarna i det svarta Afrika.

Handelsrelationerna mellan i-land och u-land brukar ibland framföras som ett hinder för u-ländernas utveckling. Det har t ex varit en dominerande tanke i idén om en ny ekonomisk världsordning. Även detta förefaller vara felaktigt. Terms of trade för Afrika söder om Sahara har under många år varit positiva. Trots detta har utvecklingen varit negativ.

Hög årlig tillväxt

Ska det vara möjligt att få en uthållig utveckling måste u-länderna växa snabbt. 10 % per år vore önskvärt. Klaras inte minst 5 % kommer inte per capitainkomsten att öka utan fattigdomen förbli i stort sett lika omfattande eller kommer t o m att öka.

Ekonomisk tillväxt är också en nödvändig förutsättning för att få ned befolkningstillväxten till mer rimliga proportioner. All erfarenhet pekar på att familjeplanering i kombination med snabb ekonomisk tillväxt är den effektivaste metoden.

Skall det stora trycket på u-ländernas naturmiljö kunna lättas kräver det också en snabb ekonomisk tillväxt. Det är just bristen på tillväxt som leder till den stora förslitningen av naturen vare sig det gäller ökenspridningen, nedhugningen av djungler, den allmänna avskogningen och utrotandet av vilda djur och växter.

En snabb ekonomisk tillväxt är också nödvändig för att få en bra social utveckling. Fattigdomen och stagnationen är inte en bra grund för att skapa bättre förhållanden för barn, kvinnor och arbetslösa.

Ofta odlas myten att utvecklingen i sig skulle vara negativ för de sociala relationerna eller för miljön. Det är en föreställning som framför allt är spridd bland utvecklingsnegativister i de utvecklade industriländerna. Tyvärr har den inställningen på ett olyckligt sätt också kommit att återspeglas i attityden gentemot u-länderna.

För att åstadkomma en uthållig snabb tillväxt fordras en betoning på de fundamentala utvecklingsfaktorerna.

1. Rättsstaten skall skapa rättvisa, där övergrepp beivras och där spelreglerna är lika för såväl den enskilde lantarbetaren som den mäktige partibyråkraten. Demokrati och marknadsekonomi kan bara fungera inom ramen för rättsstaten. Fungerar inte rättsstaten blir följden ofta en utbredd korruption. Det statsbärande partiet och gangsterlikor av olika slag får ett starkt inflytande. I länder med olika religiösa eller etniska grupper är rättsstaten central också för att hålla en social harmoni. Be-

ivras inte mord och våldsamhet kan följden lätt bli våldsamma etniska konflikter, som t ex på Sri Lanka.

Regeringens viktigaste uppgift är att bygga upp en effektiv rättsstat. Därför ska statens engagemang på många andra områden avvecklas till förmån för detta. Alltför ofta leder engagemanget inom t ex näringsliv just till den korruption i regeringspartiet som undergräver all tilltro till statsmakten.

2. Jordbruket har en nyckelroll. Skall det kunna klara sin uppgift att försörja befolkningen med livsmedel måste det bygga på den självägande bonden. Skall jordbruket fungera krävs att regleringarna som håller nere jordbrukspriset slopas och att staten inte är monopoluppköpare. Erfarenheten visar tydligt att bönderna i u-länderna snabbt tar tillvara nya idéer om de får incitament att göra detta. Avveckling av kollektivjordbruk medför en snabb produktivitetsökning.
3. Ägandet är centralt för en framgångsrik jordbrukspolitik. Ägandet ger incitament till ett långsiktigt och ett uthålligt förvaltande av jorden. Den som äger mark vill inte se denna tillgång förvandlad till öken eller till improduktiv mark. Problemen med markförstöring är framför allt koncentrerade till områden som ingen äger eller där ägandet är helt anonymt. Det personliga ägandet är en central del av utvecklingen.
4. Småföretagsamheten är en annan nyckelfaktor. I takt med att jordbruket effektiviseras kommer allt fler människor att vara verksamma i städernas småföretagsamhet. Det har traditionellt motarbetats av statsmakterna, som hellre satsat på större företag. Det är dock en realistisk politik. De mycket små företagen och ensamföretagen kommer att svara för den alldeles övervägande delen av u-ländernas yrkesverksamma befolkning. Årligen måste minst 55 miljoner nya arbeten skapas i u-länderna. De måste i allt väsentligt ske i småföretagen. Ska det vara möjligt att få ett livskraftigt småföretagande måste dock statsmaktens hinder av olika slag kraftigt reduceras. I en undersökning i Lima, Peru, visades att det var praktiskt taget omöjligt för en fattig invånare att starta ett företag eller att äga sin mark. Statsmaktens lagar, regler och mutor omintetgör möjligheter att på legal väg driva företagsamhet. Undertryckandet av småföretagsamheten har också gjort många u-länder överdrivet beroende av gruv- eller oljeintäkter eller av andra primära råvaror. Småföretagsamheten är också nödvändig för att det skall växa fram en mer modern företagssektor. Samspelet mellan moderna företag och småföretag i en s.k. "dual economy" är centralt, inte bara i u-länderna. Småföretagsamheten ska också vara verksam inom de sociala områdena. Offentliga monopol får inte skapas.
5. Frihandeln är en nödvändig förutsättning för all utveckling. Det möjliggör för u-länderna att utnyttja den internationella ekonomins fördelar. Inte ens ett mycket stort u-land som Kina med nästan en fjärdedel av jordens befolkning kan utvecklas utan en omfattande utrikeshandel. Frihandeln är också nödvändig för att det ska växa fram en modern företagssektor. Inte ens länder med mycket hög industriell tradition, som t ex Tjeckoslovakien, kan undgå att förfalla och föråldras om den fria handeln avskärs. Det är särskilt viktigt att effektiviteten sätts i högsätet

- i länder med mycket knappa resurser. Det starka konkurrenstrycket i den internationella handeln är den viktigaste korrigeringen mot framväxten av lokala monopol. Oligarkierna i Latinamerika kan endast fortleva i skydd av omfattande handelshinder. Frihandel ska inte endast vara internationell utan också nationell. En förutsättning för frihandel är att priserna inte förvrids och att valutan har en realistisk värdering. Övervärderade valutor, ofta resultat av en regerings prestigetänkande, är ett betydande hinder mot ekonomisk utveckling.
6. Den sociala utvecklingen går i allt väsentligt hand i hand med den ekonomiska. Visserligen framkallar snabb utveckling ofta sociala spänningar. Det bör dock kommas ihåg att dessa spänningar är bättre än misärens stagnation, som leder till den absoluta fattigdomen. I takt med att ekonomin utvecklas kommer intresset för sjukvård, utbildning och andra sociala insatser att fokuseras. De mest snabbväxande u-länderna har typiskt nog en stark betoning på det självständiga jordbruket, vilket har lett till en god social utveckling på landsbygden och på utbildning. Det första och i särklass viktigaste steget är att skapa en primär utbildning för alla. Det får absolut inte utformas som ett offentligt monopol, utan alla goda krafter måste tas tillvara. Av tradition har t ex missionen gjort stora insatser här liksom inom för hälsovården. Ambitionen att utbilda en hel befolkning, inte minst kvinnor, är nära förknippad med tillväxten. Ambitiösa sociala satsningar som inte är baserade på snabb ekonomisk tillväxt leder däremot till förfall. I många u-länder är misslyckandets väg kantad av ambitiösa sociala satsningar som inte motsvaras av en tillräckligt snabb ekonomisk utveckling.

Lägg om den svenska biståndspolitiken

Sverige får inte längre okritiskt stödja enpartistater och regimer som inte tar minsta steg i riktning mot demokrati. Sverige har gjort sig känt för att tillsammans med östblocket stödja kommunistiska och socialistiska diktaturer.

När Östeuropa nu gör sig fritt och kan förväntas utveckla sitt politiskt styrda bistånd får inte Sverige ensamt fortsätta att stödja Etiopiens, Angolas, Vietnams och Nicaraguas regeringar.

Politiken gentemot biståndsländerna måste radikalt förändras när det gäller synen på mänskliga rättigheter, frihet och demokrati. Utvecklingen på dessa områden bör noggrant studeras och rapporter finnas som underlag inför riksdagens beslut om bistånd. Vi kan inte begära att u-länder omedelbart skall utveckla en fulljädrad demokrati. Däremot kan vi kräva att utvecklingen nu skall gå i en demokratisk riktning.

Något bistånd till statsmakten bör inte utgå där regimer förtrycker sitt folk och som för en politik som inskränker de mänskliga fri- och rättigheterna.

Utvecklingen i Östeuropa har avslöjat djupet av den skada som enpartistaten och planhushållningen tillfogat landet. Det vore direkt oförsvarligt av Sverige att i ett läge där enpartistater utvecklas fortsätta att understödja sådana.

Stöd tillväxt i stället för fattigdom

Särskilt i Afrika har det förts en fattigdomsskapande politik. Den genomsnittlige afrikanen söder om Sahara (med undantag av det oljerika Nigeria och Sydafrika) är i dag fattigare än vid mitten av 1960-talet. Orsaken är framför allt ett vanstyre beroende på en socialistiskt inspirerad utvecklingsstrategi.

I sin nyligen publicerade krisrapport över "Sub-Saharan Africa" konstaterar Världsbanken att i-länderna och utländska rådgivare har ett betydande medansvar i den fattigdomsskapande politiken. Det finns därför anledning att ställa frågan om det svenska biståndet, som i stor utsträckning varit koncentrerat till Afrika, har varit fattigdomsskapande istället för välståndsskapande. När det gäller Tanzania är det uppenbart att Sveriges biståndspolitik har bidragit till att möjliggöra en politik som varit negativ för landets utveckling. En snabb utvärdering av Sveriges bistånd till Tanzania bör ske.

Huvudansvaret ligger på länderna själva. Men ett betydande medansvar ligger i den politik som regeringarna har inspirerats till.

Biståndet måste svängas ifrån att understödja statsmaktens ofta korrupta strukturer. Följden har blivit en byråkratisering och en utarmning av jordbruket och landsbygden med förödande konsekvenser inte bara för levnadsstandarden utan också för miljön.

Felaktig biståndsdebatt

Debatten om u-länderna har ofta koncentrerats på storleken av det offentliga biståndet. Den debatten har inte bara varit ensidig utan också direkt skadlig. Den har nämligen ingett föreställningen om att mer bistånd i alla lägen är bättre.

All erfarenhet visar att utvecklingsbistånd är något mycket svårt. Det krävs betydande kunskap och erfarenhet för att ge bistånd som inte hämmar utvecklingen och på så sätt gör folk fattigare.

Det är uppenbart att ett utvecklingsbistånd till en regim som för en felaktig politik är direkt skadligt. Det möjliggör att den felaktiga politiken kan föras längre och att felet förstoras.

I länder som erhåller mycket bistånd utvecklas också lätt ett biståndsberoende. Regimen blir mer beroende av att hålla sig väl med utländska givarmyndigheter än att ta hänsyn till sitt eget folk. En stor del av u-ländernas nyckelpersoner engageras också i den omfattande "biståndsbyråkratin", dvs den nationella och internationella byråkrati, som i viss utsträckning kommit att leva ett eget liv.

Ompröva nu

Omprövningen av biståndspolitikerna brådskar. Det går inte att utreda frågan samtidigt som den negativa utvecklingen fortsätter.

Världsbanken konstaterar i sin krisrapport att "såväl regeringar som givare måste vara beredda att ändra sitt tänkande fundamentalt för att återuppliva Afrikas framgång". Det ankommer också på Sverige att göra denna fundamentala omprövning.

Inget statsstöd till enpartistater

Huvuddelen av Sveriges landrambistånd går till enpartistater. Innevarande budgetår beräknas 77 % av detta bistånd gå till dessa länder. Det kan inte vara rimligt att Sverige år efter år ger ett betydande bistånd till regimer som inte visar någon tendens att utvecklas i demokratisk riktning. Sverige skall därför klart uttala att vi inte avser att ge något bistånd till statsmakten i enpartiländer. Redan nu bör en avvecklingstid på 5 år aviseras till dessa regimer. Därmed ges de klart besked om Sveriges fasta beslutsamhet att stimulera till en demokratisk utveckling. Sverige måste helt enkelt stå på medborgarnas sida och inte på regimens sida i enpartistaterna.

Det är också väsentligt att bedöma situationen för de mänskliga rättigheterna i mottagarländerna. Därför måste rapporter om mänskliga rättighetssituationer vägas in i varje beslut om bistånd. Även här är det viktigt att inte understödja de strukturer som gör sig skyldiga till övergreppen eller som understödjer dem. Stöd till fria och frivilliga organisationer och andra krafter som bekämpar brott mot mänskliga rättigheter bör vara ett prioriterat område. Det gäller i första hand i mottagarländerna för svenskt bistånd.

Den nuvarande regimen i Etiopien har under lång tid bedrivit hårt förtryck och en utvecklingsfientlig politik. Det har lett till ett omfattande missnöje med regimen, som har kunnat slås ned endast med brutala metoder. Sverige bör därför avsluta det utvecklingsbistånd som går genom den etiopiska staten. Ett sådant bistånd kan bara bidra till att förlänga förtrycket. Endast om regeringens militära operationer inställs bör biståndet kunna fortsätta. Det möjliggör omedelbara förhandlingar med alla motståndsgrupperingar om övergång till demokrati.

Katastrofbistånd och bistånd som inte går till regimen bör naturligtvis komma ifråga. Stora ökningar blir snarast nödvändiga eftersom Mengistu-regimen genom sin politik orsakat en omfattande hungersnöd som hotar att få samma eller till och med större proportioner än svältkatastrofen 1985.

Vietnam har nu dragit tillbaka huvuddelen av sina trupper från Kambodja. De efterlämnar en regering som tillsatts av vietnameserna och som inte har valts av Kambodjas folk.

Den plan för en fredlig övergång till en folkvald regering i Kambodja som framlagts av Australien bör stödjas av Sverige. Australiens förslag ger FN en liknande roll som organisationen haft i Namibia.

Det är angeläget att utvecklingsbiståndet till Vietnam inriktas på att stödja en utveckling mot demokrati och marknadsekonomi. Mycket tyder nu på att Vietnams regering avser att slå in på en mer kinesisk väg. Vissa steg tas i riktning mot ekonomisk liberalisering, "da moi". Någon politisk liberalisering har ännu inte skett. Biståndet till Vietnam måste ges en klar demokrati-profil och inriktas på att stödja ansatserna till en friare ekonomi. Biståndet till Bai Bang måste avslutas.

Zimbabwe blev självständigt genom en överenskommelse som skulle garantera landet en demokratisk utveckling. Detta innebar en god start för ett av Afrikas rikaste länder. Tio år efter självständigheten har dock landets regering genomfört det tragiska beslutet om enpartistat. Det land som i särskilt hög grad skulle kunna tjäna som en inspiration och föredöme för de för-

tryckta i Sydafrika har i stället själv gått ifrån demokratin. Det svenska stödet till regimen i Zimbabwe bör därför trappas ned och avvecklas, eftersom utvecklingen går i fel riktning. Det är Sveriges ansvar att stå på medborgarnas sida för att så långt som möjligt försöka hindra denna tragiska utveckling.

Sverige har under lång tid givit ett omfattande utvecklingsbistånd till Angola. Det har i praktiken kommit att uppfattas som ett stöd för MPLA-regimen i Luanda, som i hög grad är en förtryckarregim. Några tendenser till demokratisk utveckling kan inte iaktas. Tvärtom försvaras enpartistaten med all kraft.

Under lång tid har ett omfattande inbördeskrig pågått. Antalet döda och lemlästade på båda sidor är stort. Det är därför angeläget att fredssamtal snarast kommer till stånd mellan de två parterna i syfte att nå en nationell försoning. Sverige måste med all kraft påverka MPLA-regimen att tillsammans med UNITA få Angola att gå mot en demokrati. Utvecklingen i det närbelägna Namibia visar att demokrati på intet sätt är orimligt också i ett afrikanskt land.

Sveriges bistånd till Angola skall villkoras med att försoningsprocessen inleds och att en utveckling mot demokrati därmed kan påbörjas.

Stöd demokratier

Knappt 1/4 av det landprogrammerade biståndet går till länder med demokratiska regeringar. Den andelen måste öka. Därför skall Sverige i allt högre grad orientera biståndsinsatser till demokratiska länder. Detta har också en effektivitetsaspekt. Om inte landets utvecklingspolitik har en folklig förankring är risken stor att den misslyckas och att den i själva verket får en för befolkningen negativ effekt.

Det är positivt att kunna konstatera att Sverige via projektbistånd stöder sådana nya demokratier som Filippinerna, Pakistan, Chile och Bolivia. En utveckling av projektbiståndet i den riktningen bör ske genom att man undersöker förutsättningar för biståndsprojekt också i andra länder i Latinamerika och Asien som nyligen har demokratiserats eller som befinner sig i en sådan process.

Det är en riktig princip att inte söka etablera nya programländer. Biståndet bör i stället vara projektinriktat. I bedömningen av projekten måste självfallet vägas in också projektets påverkan på den allmänna samhällsutvecklingen och om möjligheten att projektet direkt eller indirekt understödjer en korrupt eller förtryckande regim.

Det utvecklingsbistånd som nu går till det nu självständiga och demokratiska Namibia bör ske i projektformer istället för i form av en landram. Det är mycket angeläget att Sverige hjälper och stöder framväxten av denna en av de ytterst få demokratierna i Afrika. Stödet måste utformas så att den demokratiska utvecklingen kan fortsätta. Varje tendens i riktning mot enpartistaten, som i Zimbabwe, bör omedelbart föranleda starka svenska reaktioner. Det finns också en risk för att alltför stort biståndsflöde utifrån kan främja korruption.

Utvecklingen mot demokrati i Södra Afrika bidrar också till demokratiut-

vecklingen i Sydafrika. Varje enpartistat i Afrika används av den sydafrikanska regeringen som ett argument för apartheid.

Biståndet till regionala samarbetsprojekt kan vara en mycket bra metod att bidra till ett öppnare samarbetsklimat och till frihandel mellan olika länder. Det gäller i hög grad i Centralamerika och i Södra Afrika.

Strategi för demokratisk utveckling och marknadsekonomi

Sverige bör utforma en strategi för demokratisk utveckling i den tredje världen. Viktiga komponenter i denna strategi är att Sverige på ett klart och entydigt sätt markerar avståndstagande från totalitära och auktoritära tendenser, var de än förekommer. Sverige bör moraliskt, politiskt och ekonomiskt stödja en demokratisk utveckling i u-länderna. Detta skall bli en del genom att vårt u-landsbistånd ges en uttalad demokratiprofil. I dialogen med mottagarländerna måste Sverige verka för en utveckling i demokratisk riktning. Demokrati är ett vitt begrepp. I sin vida mening kan det sägas innehålla tre delar, som alla är nödvändiga för att ett land skall kunna kallas demokratiskt:

- rättssäkerhet
- fri opinionsbildning
- fria val

Idén att överheten kunde förlora mot den enskilde innebär ett oerhört steg framåt i den västerländska civilisationen. Denna grundläggande princip är fortfarande inte accepterad i en majoritet av jordens länder.

En demokratisk utveckling måste baseras på att rättssäkerheten förstärks.

En fri opinionsbildning är en nödvändig förutsättning för demokrati. Det är den fria opinionsbildningen som tillåter en kritisk granskning och kontroll av de styrande samtidigt som den medger ett fritt flöde av idéer och tankar som är nödvändigt för ekonomisk och politisk utveckling. Den enkla tanken att varje människa har en oförflyttlig rättighet att utforma sin åsikt och förkunna den i olika former har i alla tider varit förhatlig för odemokratiska regeringar.

Fria massmedia är en förutsättning för en fri opinionsbildning. I många u-länder når tryckta massmedia endast begränsade delar av befolkningen. Främst radio men även TV har däremot en betydligt större spridning. Därför är en fri radio och TV en minst lika viktig förutsättning för demokratin som en fri press. Censur och statsmonopol kan inte accepteras.

Fria val innebär att en regering skall kunna avsättas av sitt folk. Det innebär att en misslyckad politik inte kan fortsätta år efter år i skydd av enhetspartiers skyddande retorik. I samhällen med fria val tillåts aldrig de styrande frigöra politiken från verkligheten, till förmån för egna intressen. Den verkliga mätaren på hur fria valen är, är den reella möjligheten för en kritisk opposition att ta makten. I en del länder tolereras viss opposition så länge den inte utgör något egentligt hot mot maktinnehavet. Ibland försöker regeringar skapa fiktionen av en politisk opposition genom att tillåta kontrollerade oppositionspartier. Dessa har till uppgift att ge intryck av en demokratisk process utan att egentligen ifrågasätta det styrande partiets ställning.

Ett fristående institut för främjande av mänskliga rättigheter

Av regeringarna oberoende kommissioner för bevakning av mänskliga rättigheter kan betyda mycket för att uppmärksamma förtryck och rättsövergrepp. Sverige bör stimulera att sådana kommissioner bildas och stödja deras verksamhet.

I t.ex. Danmark, Norge och Nederländerna finns särskilda fristående institut vars uppgift är att följa utvecklingen vad gäller mänskliga rättigheter och rapportera sina iakttagelser.

En sådan institutionaliserad form för bevakning av internationella konventioner rörande grundläggande mänskliga fri- och rättigheter kan vara mycket verkningsfull.

För att öka tillgången på kompetens inom den del av folkrätten som avser mänskliga fri- och rättigheter är det angeläget att stimulera till forskning som studerar framväxt och förutsättningar för demokrati i tredje världen.

Vi föreslår att det inrättas ett fristående institut som utan styrande direktiv får mandat att studera utvecklingen av de mänskliga fri- och rättigheterna i våra samarbetsländer. Institutet skall redovisa sina iakttagelser i årliga rapporter. Denna rapportering kan ge underlag för diskussion och debatt om till vilka länder och i vilken form bistånd bör ges.

Även i våra samarbetsländer kan kännedom om sådana årliga studier ha viss effekt även om betydelsen av Sveriges roll i detta sammanhang måste ses ur ett internationellt perspektiv.

En sådan rapportering måste också vara av speciellt intresse för våra biståndsmyndigheter. Den är i sig även ett slags utvärdering av biståndsinsatserna. Den utvärdering som sker i dag är enligt vår uppfattning otillräcklig. En utvärdering bör vara av två slag. Den bör dels avse en löpande uppföljning av verksamheten, dels se till hur de övergripande målen för biståndet infrias och ge underlag för en kritisk debatt och eventuell omprövning av inriktningen.

Det är enligt vår mening inte lämpligt att den myndighet som ansvarar för verksamhetens bedrivande också svarar för den övergripande utvärderingen.

De av institutet genomförda utvärderingarna blir en god resursbas för enskilda personer och organisationer som är intresserade av att följa hur de mänskliga fri- och rättigheterna respekteras i olika länder.

Sambandet demokrati – fri ekonomi

Kombinationen av en alltmer integrerad världsekonomi med behovet av frihandel och fria flöden av information och kontakter synes tillsammans med demokratis överlägsenhet som idé vara en obevklig kraft i alla de länder där det ekonomiska systemet bygger på och tillåter privat ägande, enskilt företagande samt frihandel. Det moderna informationssamhället gör den totalitära diktaturen omöjlig. Omvänt är det öppna samhället – med det fria användandet och utvecklandet av informationsteknologier och med den fria handeln – svårt att acceptera för den totalitära regimen. Därför ser vi hur välfärdstillväxten följer demokratis och de mänskliga fri- och rättigheternas utveckling medan ett totalitärt system även leder till ekonomisk stagnation.

Mot bakgrund av de erfarenheter som nu finns av Sveriges insatser på biståndsområdet anser vi att en parlamentarisk kommitté bör tillsättas med uppgift att se över det svenska biståndets inriktning. Kommittén bör också kunna lägga förslag om förändringar rörande biståndets organisation och arbetsformer.

Demokrati också i FN-biståndet

FN skall i april 1990 anordna en extra generalförsamling för att diskutera utvecklingsstrategin inför 90-talet gentemot tredje världen. Det är angeläget att Sverige i detta sammanhang verkar för mänskliga rättigheter, demokrati och marknadsekonomi.

FN måste självfallet uttala att respekt för den deklaration om mänskliga rättigheter som FN gjort är en grundläggande förutsättning för utveckling.

Hemställan

Med hänvisning till det anförda hemställs

1. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att svenskt bistånd skall stödja en utveckling i riktning mot demokrati och marknadsekonomi,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att en strategi skall utarbetas för hur biståndet skall främja en demokratisk utveckling,

3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att statligt bistånd till odemokratiska regimer bör avvecklas under en tid av fem år,

4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att rapporter om situationen vad gäller mänskliga rättigheter i biståndsländerna måste vägas in i varje förslag och beslut om bistånd,

5. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om stöd till frivilliga organisationer som kämpar mot brott mot mänskliga rättigheter i mottagarländerna,

6. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om att ett fristående institut för främjande av demokrati och mänskliga rättigheter bör inrättas,

7. att riksdagen hos regeringen begär en utvärdering av biståndet till Tanzania,

8. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om biståndet till Zimbabwe,

9. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om biståndet till Angola,

10. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om biståndet till Vietnam,

11. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om ett avslutande av biståndet till Etiopien,

12. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om biståndet till demokratiska utvecklingsländer,

13. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att biståndet bör vara projektinriktat.

14. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att biståndet till Namibia skall utgå i projektform.

15. att riksdagen hos regeringen begär tillsättande av en parlamentarisk kommitté med uppgift att se över inriktning, organisation och former för det svenska biståndsarbetet.

16. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad i motionen anförts om att Sverige i FN skall verka för att respekten för mänskliga rättigheter och utveckling mot demokrati och marknads ekonomi betonas i FN:s utvecklingsstrategi för 90-talet.

Stockholm den 16 januari 1990

Margaretha af Ugglas (m)

Alf Wennerfors (m)

Eva Björne (m)

Bertil Persson (m)

Inger Koch (m)

Gunnar Hökmark (m)

Nic Grönvall (m)